

Міністерство освіти і науки України
Дніпропетровський педагогічний коледж
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара

Предмет Основи філософських знань
(філософія, релігієзнавство)

Тема 1 Вступ. Філософія, її
гуманістичний зміст і призначення.

*Дошкільне відділення
Базова загальна середня освіта*

Розроблено викладачем: О. С. Коваль
Розглянуто та затверджено
на засіданні циклової комісії
суспільно-гуманітарних дисциплін
Протокол № ___ від _____ р.
Голова циклової комісії _____ С. М. Моренко

Навчально – методична карта заняття № 1-2

Назва та № спеціальності 5.01010101 Дошкільна освіта

Рівень підготовки базова загальна середня освіта

Дисципліна Основи філософських знань (філософія, релігієзнавство)

Тема: Вступ. Філософія, її гуманістичний зміст і призначення.

Тип заняття: Лекція

Мета заняття розкрити сутність філософії як форми суспільної свідомості: предмет, зміст, джерела. Світогляд особистості – основа її філософії. Різноманіття світоглядів та підстави їх визначення. Структура філософських знань та основні проблеми філософії. Функції філософії: світоглядна, методологічна, культурно виховна, практична. Актуальність філософських знань на сучасному етапі розвитку суспільства. Гуманістичний зміст філософії.

Забезпечення заняття:

** роздатковий матеріал*
підручники, інформаційні технології

** ТЗН*
Ноутбук, мультимедійний проектор, екран

Література:

Базова, основна

1. Арутюнов В. Ф. Філософія (навч-метод. посібник для самот. вивчення)— К., КНЗУ, 2001.
2. Бичко І. В. Філософія: Курс лекцій. — К., 2003.
3. Герасимчук А. А., Тимошенко З. І. Курс лекцій з філософії. — К., 1999.
4. Надольний І. Ф. Філософія: посібник. — К., 1999, 2000, 2004.
5. Огневюк В. О., Утюж І. Г. Філософія для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. — К.: Грамота, 2010. — 256 с.: іл..
6. Петрушенко В. П. Основи філософських знань. Посібник - Новий світ, 2003.
7. Спиркин А. Г. Философия. Учебник.— М., 1999.

Інформаційні ресурси:

1. <http://www.darkelly.info>
2. <http://www.znaimo.com.ua>
3. <http://www.intencia.ru>
4. <http://www.philosophy.ru>
5. <http://www.anthropology.ru>

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

- організація студентів;
- повідомлення теми лекції;
- запис теми, плану, літератури.

Викладення матеріалу за планом

1. Вступ до курсу.
2. Світогляд — основа філософії. Особливості філософського знання.
3. Призначення філософії та її функції.

Література

Базова (основна)

1. Арутюнов В. Ф. Філософія (навч-метод. посібник для самот. вивчення)— К., КНЗУ, 2001.
2. Бичко І. В. Філософія: Курс лекцій. — К., 2003.
3. Герасимчук А. А., Тимошенко З. І. Курс лекцій з філософії. — К., 1999.
4. Надольний І. Ф. Філософія: посібник. — К., 1999, 2000, 2004.
5. Огневюк В. О., Утюж І. Г. Філософія для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. — К.: Грамота, 2010. — 256 с.: іл..
6. Петрушенко В. П. Основи філософських знань. Посібник - Новий світ, 2003.
7. Спиркин А. Г. Философия. Учебник.— М., 1999.

Інформаційні ресурси:

1. <http://www.darkelly.info>
2. <http://www.znaimo.com.ua>
3. <http://www.intencia.ru>
4. <http://www.philosophy.ru>
<http://www.anthropology.ru>

II. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

- закріплення вивченого матеріалу;
- відповіді на запитання студентів;
- підбиття підсумків;
- завдання для самостійної поза аудиторної роботи. Опрацювати відповідний до теми параграф підручника.

СТРУКТУРА ЛЕКЦІЇ

Тема Вступ. Філософія, її гуманістичний зміст і призначення.

Ключові терміни і поняття.

СВІТОГЛЯД - сукупність узагальнених уявлень людини про світ, місце людини у світі, підвалини людських взаємин із світом, що виконують функції людського самоусвідомлення та світоорієнтування; світогляд включає в свій зміст вірування, ідеали, переконання, погляди.

ФІЛОСОФІЯ - (з давньогрец.: любов до мудрості) — теоретична форма світогляду; особливий рівень мислення, на якому думка усвідомлює себе саму у своєму ставленні до дійсності та шукає остаточних, абсолютних засад для власних актів і людського самоствердження у світі.

РЕФЛЕКСІЯ - (з латин.: загинати, обертати) — унікальна здатність людської свідомості (і думки) у процесі сприйняття дійсності сприймати і себе саму; внаслідок цього людська свідомість постає водночас і як самосвідомість, думка про щось — як думка про думку, знання про щось — як знання про саме знання.

КАТЕГОРІЇ - (з давньогрец.: демонструю, виявляю) — граничне широкі, вузлові поняття певної галузі знання, сукупність яких окреслює якісну специфіку предмета пізнання даної галузі.

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ, МИСТЕЦТВО - за Г.Гегелем, три основні форми людської духовно-практичної діяльності, які фіксують три основні властивості людського інтелекту: філософія (і наука) уособлюють здатність розуміти, мистецтво -- здатність переживати дійсність, релігія — здатність відчувати спорідненість людського духу з фундаментальними початками буття.

Вивчення нового матеріалу.

План

1. Вступ до курсу.
2. Світогляд — основа філософії. Особливості філософського знання.
3. Призначення філософії та її функції.

1. Вступ до курсу.

Філософія виникла у VII – VI ст. до н.е. у Давньому Китаї, Давній Індії, Давній Греції. Слід звернути увагу принаймні на дві обставини її формування, які допоможуть збагнути зміст і значення філософського знання.

По-перше, історія людства налічує, за даними історичної науки, біля двох мільйонів років. Двадцять шість століть, протягом яких розвивається філософська думка – невеликий відрізок часу порівняно з двома мільйонами років людської історії. До виникнення філософського мислення людське мислення та культура існували сотні тисяч років, але ось практично одночасно у віддалених один від одного регіонах світу відбувся потужний спалах інтелектуальної енергії, завдяки якому в мисленні людей з'являються *нові поняття та погляди, яких не існувало досі.*

Що ж нового з'явилося у мисленні людей разом з філософією?

- ***відкриття розуму та особистості;***
- ***одухотворення людського буття;***
- ***перші спроби людини знайти опору в самій собі.***

Іншими словами: уперше в історії людина усвідомлює себе як персону, яка відрізняється від усього іншого світу, протистоїть йому як окрема, *інша* реальність. Відбувається перехід від «Ми-свідомості» до «Я-свідомості»: людина відкриває унікальність і самоцінність своєї особистості. Отже, вона повинна навчитися будувати свої стосунки зі світом: пізнавати його, пристосовувати його до своїх потреб і самій несуперечливо вписуватися у світолад. Філософія й виникає як знання про те, як людина може досягти гармонії зі світом. У такому аспекті

філософія – це ***мистецтво жити.***

З'ясовуючи етимологію поняття “філософія” (любов до мудрості), постарайтеся зрозуміти *відмінність мудрості від розуму: мудрість полягає в умінні досягати гармонії з навколишньою дійсністю, саме ця гармонія і*

створює щастя людини. У цьому ракурсі філософія має означення *софійне знання*, знання-мистецтво, яке має *світоглядний* характер.

По-друге, до виникнення філософії спричинилася боротьба *раціональності* та раціонально перевіреного досвіду проти міфу. Іншими словами, людина вже не задовольняється фантастичними, вигаданими поясненнями реальних подій і явищ, які досі передавалися з покоління в покоління за допомогою міфооповіді. Вона хоче знати, *що реально відбувається в світі*, в якому вона живе. Таке знання можна одержати лише за допомогою *раціонального мислення*, побудованого на знанні реальних фактів. У цьому аспекті

філософія – це *теоретично виражений світогляд*.

На цій основі потрібно зрозуміти *місце філософії в системі знань*, якими володіє людство. Від свого виникнення і аж до XVII ст. н.е. філософія включала в себе всі наукові знання, якими в той час володіло людство. Тільки в добу Нового часу почався процес виділення конкретних наукових галузей і їх конституювання в окремі науки. У цьому відношенні філософію іноді порівнюють з Шекспірівським королем Ліром, який роздав свої володіння донечкам, а сам зрештою залишився безпритульним. Проте, як і король Лір, філософія врешті решт віднайшла своє справжнє володіння: це, власне, і є любов до мудрості, знання про те, як людині жити в світі, щоб досягти щастя. Не упускаючи зв'язку філософії з конкретними науками, наголосимо на тих моментах, які виводять філософію за рамки наукового знання, у сферу мистецтва жити:

- Кожна наука має своїм предметом *обмежену* ділянку дійсності – філософія ж своїм предметом має загальні *закони буття усього суцього* – її предмет – *усезагальні зв'язки всього з усім*.
- Кожна наука шукає причини певних явищ – філософія ж своїм предметом має *причини цих причин* – це знання *про граничні засади буття*.

- Кожна наука прагне *відкинути суб'єктивне ставлення* дослідника до свого предмету – філософія ж своїм предметом якраз і має в першу чергу ***ціннісне ставлення людини до речей***, якщо питання науки: «*що це?*» то питання філософії: «*яку значущість воно має для людини?*»
- Кожна наука рухається *вперед шляхом накопичення раз назавжди доведених істин* – філософія ж ***взагалі не має*** таких раз назавжди доведених істин. Вона рухається вперед шляхом накопичення ***все нових відповідей на вічні проблеми людського буття***.

Як висновок попереднього викладу можна сформулювати остаточне визначення предмету філософії: *це знання про взаємовідносини людини та світу, про те, що є світ, що є людина, яке її місце у світі і як вона повинна чинити, щоб гідно і щасливо прожити своє унікальне життя.*

У цьому світлі неважко зрозуміти, чому ми називаємо філософію ***світоглядом*** і характеризуємо філософію не як науку, а як форму світогляду: вона, безперечно, містить у собі й спирається на наукове знання, проте вона ***більше ніж наука***, бо ***філософія – це спосіб самоусвідомлення людства***. ***Історичні типи світогляду – це етапи зрілості, які проходить свідомість людства у своєму історичному розвитку.***

2. Світогляд — основа філософії. Особливості філософського знання.

Крім фахових навичок, знань, ерудиції, необхідних при вирішенні конкретних завдань, кожній людині потрібен широкий кругозір, уміння бачити тенденції, перспективи розвитку світу, розуміння того, що відбувається, сенсу і змісту наших дій, нашого життя, тобто світогляд.

Світогляд – сукупність поглядів, оцінок, принципів, що визначають найзагальніше бачення світу, місця людини в ньому і водночас життєві позиції, програми поведінки, дій людей.

Носієм світогляду, його суб'єктом є особистість, соціальна група і суспільство в цілому. Людина у своєму індивідуальному розвитку стає

особистістю лише тоді, коли в неї формується певний світогляд. Емоційно-психологічну сторону світогляду на рівні настроїв, почуттів складає **світовідчуття**. Досвід формування пізнавальних образів світу з використанням наочних уявлень відносять до **світосприйняття**. Понятійній, інтелектуальний аспект світогляду утворює **світорозуміння**. Синтез знань людей про природу і соціальну реальність утворює **загальну картину світу**. Сукупність природничих наук утворює природничонаукову картину світу, а суспільних -соціально-історичну картину дійсності. Створення загальної картини світу - завдання всіх галузей знання. Знання ніби вливаються в своєрідний "резервуар" світогляду, але лише тоді, коли вони перетворюються на переконання, тобто погляди, які активно сприймаються людьми як такі, що відповідають характеру їхньої свідомості, життєвим прагненням. Переконання - не лише інтелектуальна позиція, але й емоційний стан, стійка психологічна настанова. Воно припускає не тільки розуміння, але і безумовне сприйняття якоїсь реальності, поглядів та ідей, що оволодівають нашими думками як безумовно правильні й необхідні.

Поряд із знаннями, ціннісними орієнтаціями і переконаннями в структуру світогляду входять й **ідеали** - те, до чого спрямовані всі думки, почуття і діяння людей.

Базуючись на принципі історизму у вивченні світогляду як цілісного явища, припустимо говорити про історичні типи світоглядів, виділяючи при цьому міфологію, релігію і філософію.

Основним засобом, методом общинно-родового мислення була міфологія (від грецьк. *mythos* - переказ, оповідка і *logos* - слово, вчення) - тип світогляду, що містить у своїй основі міф - вигадану розповідь, витвір народної фантазії, у якому явища природи або культури подаються в найвно-антропоморфній формі. Із згасанням первісних форм суспільного життя, поділом праці, класовим розшаруванням суспільства стає все складнішим пояснювати зміни соціальної реальності за допомогою міфології. Це обумовлювало формування релігії.

Релігія (від лати. Religio - благочестя, набожність, святиня, предмет культу) - така форма світогляду, у якому освоєння світу здійснюється через його подвоєння на поцейбічний, «земний», що сприймається органами відчуттів і потойбічний - «небесний», надприродний, надчуттєвий. Її виникнення пов'язане з таким рівнем розвитку людського інтелекту, коли з'являються зачатки теоретичного мислення. Віра в надприродні сили, у Бога є засіб існування релігійної свідомості, просякнутої особливим настроєм, переживання, що характеризує внутрішній стан людини. Зовнішньою, соціально значимою формою прояву віри служить культ - система утверджених ритуалів та догматів. Становлення і розвиток науки, якісні зміни в діяльності людей, оточуючій людину реальності обумовили формування третього типу світогляду - філософії.

Філософія (від грець. phileo - люблю і sophia - мудрість) – теоретично сформульований світогляд, система найзагальніших теоретичних поглядів на світ, місце в ньому людини, з'ясування різноманітних форм ставлення людини до світу, що виступають у понятійній, категоріальній формі, спираються на досягнення наук про природу і суспільство й демонструють певну міру логічної доведеності.

Філософська позиція, відповідно до якої світ пояснюється, виходячи з духу, свідомості, одержала назву **ідеалізм**. Філософи ж, що брали за основи світорозуміння природу, матерію, об'єктивну реальність, що існує незалежно від людської свідомості, утворювали різноманітні школи **матеріалізму**. У вирішенні питання про пізнаваність світу існують позиції - антиподи.

Точці зору пізнавального оптимізму протистоять більш песимістичні системи поглядів - **скептицизм** - філософська позиція, що характеризується сумнівом в існуванні надійного критерію істини, і **агностицизм** - заперечення можливості пізнання об'єктивного світу, його сутності і закономірностей.

3. Призначення філософії та її функції.

*Авторство слова «філософія» приписують давньогрецькому мислителю Піфагору (VI—V ст. до н. е.). Він був проти того, щоб його називали мудрецем, і вважав себе філософом (любителем мудрості, від грецького *phileo* — любов і *sophia* — мудрість), бо мудрим, на його думку, є тільки Бог, оскільки під мудрістю давні греки розуміли не просто мислення, а єдність способу мислення і способу життя. Тим самим з часів Піфагора у понятті «філософія» фіксується прагнення людини до самовдосконалення, до досягнення ідеалу. Ідеал традиційно включає в себе три найвищі цінності — Істину, Добро і Красу. Філософи Давньої Греції вивчали начала та закономірності світобудови, а під філософією розумілась наука взагалі.*

Фундатором європейської філософської традиції є давньогрецький мислитель Сократ (470—399 рр. до н. е.), який визначив подальший напрям філософії своїми знаменитими запитаннями: чи можемо ми досягти істини, не знаючи, що таке істина? Чи можемо ми вважати щось красивим, не знаючи, що таке краса? Чи можемо ми бути добрими, не знаючи, що таке добро? Цим Сократ дав поштовх розвитку трьох основних дисциплін:

- а) гносеології — теорії пізнання, вченню про те, що таке істинне знання і які шляхи його досягнення;*
- б) етиці — вченню про те, що таке добро і зло, і як людина повинна оцінювати свої вчинки;*
- в) естетиці — вченню про прекрасне.*

Заслуга Сократа полягає в тому, що він показав, що предмет філософії вимагає осмислення самого способу його пізнання. Тому, в міру того, як окремі науки, що входили раніше до складу філософії, виробляли свій, відмінний від філософського, метод пізнання, вони відгалужувались від філософії.

Наприкінці XVIII ст. німецький філософ І. Кант окреслив предмет філософії такими запитаннями: *що я можу знати? Що я повинен робити? Чого я смію сподіватись?*

Для того щоб відповісти на ці запитання, мало знати, що таке світ і що таке людина. Тому *філософія вивчає не тільки сутність речей, світу, людини, а сам спосіб їхнього існування*. Філософська дисципліна, що вивчає буття у всіх його аспектах, називається *онтологією* (від грецького *ontos* — суще та *logos* — вчення). *Предметом філософії є загальні, граничні засади людського мислення, пізнання, буття людини у світі.*

Функції філософії

Серед основних функцій філософії, що мають як індивідуально-особисте, так і суспільне значення, традиційно виділяють:

- *світоглядна* — філософія допомагає людині знайти й обґрунтувати свої життєві орієнтири, з'ясувати зміст і значення життєвих пріоритетів та цінностей;
- *пізнавальна* — завдяки дослідженню загальних проблем *пізнання* філософія озброює людину орієнтирами в пізнавальній діяльності, критеріями та ознаками правильного руху на шляху до надійних, достовірних знань;
- *логічна* — філософія сприяє формуванню культури людського мислення, виробленню критичної неупередженої позиції у міжіндивідуальних та соціально-культурних діалогах;
- *соціально-адаптивна* — філософія допомагає зорієнтуватися у складних, строкатих, розмаїтих проявах суспільного життя і виробити власну соціальну позицію;
- *критична* — проявляється в опозиції філософії до емпіричної дійсності, до світу повсякденної реальності, руйнуванні звичних стереотипів та забобонів, пошуку шляхів до більш вдосконаленого, людяного світу;
- *виховна* — філософія прищеплює інтерес і смак до самовиховання, сприяє посиленню потягу людини до самовдосконалення, творчого підходу до життя, пошуку життєвих сенсів.

Закріплення вивченого матеріалу Запитання

Підбиття підсумків.

- Д/З:
1. Вивчити конспект.
 2. Опрацювати відповідний параграф підручника.
 3. Дати письмові відповіді на запитання.